

католическата църква и по специално към униатската пропаганда в българските земи. Това са идейни позиции, които просветеният клисурец защитава още в Богословското училище, но сега се появяват и нови акценти, оформени в резултат на следването му на Запад. Чрез своите публикации той се опитва да внуши на българския читател, че католическата църква е скована в „твърде тесен кръг от понятия“, че учението ѝ е пълно със заблуди, а църковната ѝ организация е подчинена на един авторитарен принцип, чужд на времето и на истинския дух на християнството. Специално в България униатската пропаганда преследва користолюбиви цели, нямащи нищо общо с българските народни интереси. Обратно, православната църква е тази, която се придържа към началата на автентичното християнско учение, проповядвано от първите апостоли³¹. Критиката на Балабанов по посока на папския престол е както от позицията на православен християнин, който не приема догмите на католицизма, така също и от гледището на един модерен, добре образован човек, който изповядва подчертано либерално виждане по въпросите на вярата и религията. В това отношение на наблюдателя не може да не направи впечатление, че между двата елемента във възгледите на българския възрожденец има известно вътрешно противоречие, а аргументацията му страда от идеен еklektизъм. Но тези черти като цяло са характерен елемент от мирогледа му, които се проявяват още на този ранен етап от неговото книжовно творчество.

Другата тема, която Балабанов приема особено присърце, и която той започва да разработва първо на страниците на „Время“, а по-късно, след завръщането си в Цариград, доразвива в сп. „Читалище“ и вестниците „Век“ и „XIX-ий век“, е темата за прогреса на човешката цивилизация и законите, по които той се развива. Със завидна ерудиция авторът пише за извършващите се научни открития в света, за достиженията на техниката, развитието на промишленото производство, демократизацията в политиката, промените в обществото, културата и ежедневния бит на хората в Западна Европа. Всичко това, според него, е доказателство за прогресивното развитие на човешкото общество. Законите на общественото развитие са „железни“, смята той, не само защото са доказани от практиката, но и защото представляват възплъщение на Божия промисъл. В материалите си младият Марко се опитва да съвмести разума, просвещението и напредъка с вярата, с мястото на православната църква в съвременното общество и да обоснове предимствата, които последната има пред католицизма³².

Третата предпочитана тема от Балабанов, която той с особено пристрастие разработва, е за успехите и разпространението на националната идея на европейския континент. Разбираемо вниманието му е съсредоточено предимно върху